

**Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)**

**Ефективна ЕКОНОМІКА**



Дніпровський державний аграрно-економічний університет

ЛКС Центр

Видавництво ТОВ «ЛКС-центр»

**Ефективна економіка № 3, 2017**

УДК 339.664.

*У. Х. Бабірлі,*

*аспірант, Одеський державний екологічний університет, м. Одеса*

*О. П. Павленко,*

*кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту природоохоронної діяльності, Одеський державний екологічний університет, м. Одеса*

## **СУТНІСТЬ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА**

*U. H. Babirli,*

*Postgraduate, Odessa State Ecological University, Odessa*

*O. P. Pavlenko,*

*PhD in Economics, Assistant professor of department of management of nature safety activities, Odessa State Ecological University, Odessa*

### **THE ESSENCE OF THE EXPORT POTENTIAL OF ENTERPRISES**

*Проаналізовано наукову літературу за тематикою експортного потенціалу підприємства. Виявлено, що сутності даного поняття у наукових джерелах приділено недостатню увагу. Проведено дослідження динаміки обсягів експортних операцій з України та торговельного сальдо. Визначено, що протягом років незалежності сумарне значення експортно-імпортних операцій є від'ємним, а отже, актуальність досліджуваної проблематики є обґрунтованою. Запропоновано визначення сутності поняття експортного потенціалу підприємства.*

*The literature sources were analyzed in area of export potential. It was revealed that insufficient attention has been focused on the essence of the concept of export potential. The study of export dynamics and the trade balance for Ukraine has been conducted. It was proved an importance of the topic because the trade balance has been negative during independence years. The definition of the essence of export potential of enterprise has been proposed.*

**Ключові слова:** експорт, підприємство, потенціал, експортний потенціал підприємства, зовнішні ринки, інтеграція.

**Key words:** export, enterprise, potential, export potential of the enterprise, foreign markets, integration.

**Постановка проблеми.** Реалізація експортного потенціалу вітчизняних підприємств являється одним із ключових факторів успіху національної економіки та забезпечення довгострокового розвитку суб'єктів господарювання в Україні. Вихід на зовнішні ринки може стимулювати українські підприємства працювати над удосконалення технологій, впровадженням інновацій, розвитком маркетингових стратегій та підвищенням конкурентоспроможності як на внутрішньому так і на зовнішніх ринках.

Вагомою проблемою, яка простежується у значній кількості галузей вітчизняної економіки є відносно низька частка експортної продукції кінцевого споживання. Українські підприємства в основному виготовляють та експортують сировину і технології, але не товари кінцевого споживання, що негативно позначається на вартості вітчизняного експорту та стабільності національної грошової одиниці. Тому необхідним є переосмислення потенційних можливостей щодо довгострокової реалізації експортного потенціалу підприємства у напрямку до збільшення частки продукції кінцевого споживання у загальному обсязі товарів, що експортуються. Вирішення даної проблеми слід розпочати не з прикладних рекомендацій, а з формування концептуальної теоретичної основи, яка стане підґрунтям для побудови методології реалізації експортного потенціалу підприємств із врахуванням попиту на ринках кінцевого споживання.

Актуальність означеної проблеми обґрунтована також інтеграцією вітчизняних підприємств у європейський простір, який характеризується високою конкуренцією та динамікою. Крім цього якість товарів на європейських ринках строго регламентована міжнародними стандартами, що створює додаткові вхідні бар'єри для українських підприємств. Тому враховуючи вищенаведене та сучасні процеси інтеграції України у ЄС, можна виділити необхідність формування теоретичної основи реалізації експортного потенціалу підприємств України з метою формування методології і прикладних рекомендацій щодо успішного їх виходу на зовнішні ринки, у тому числі, ринки ЄС.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Сутність поняття експортного потенціалу підприємства широко розглядається у науковій літературі. Для визначення сутності досліджуваної наукової категорії використовуються різноманітні підходи, що адаптуються до підприємств різних видів і форм. До вітчизняних науковців, які займалися дослідженнями експортного потенціалу, можна віднести Мазараки А., Юхименко В., Гребельник О. [2], Піддубна Л. і Шестакова О.[1], Солодковський Ю.[3], Пономаренко В. [4], Калетнік Г., Заболотний С.[5] та багато інших. Вітчизняні науковці приділяють значну увагу дослідженню концептуальних засад реалізації експортного потенціалу України на макrorівні. Можливості окремих галузей чи підприємств стосовно нарощення експортного потенціалу глибоко не досліджуються.

Серед науковців, які досліджували сутність поняття експортного потенціалу на рівні підприємства або галузі є такі вчені, як Бегма В. і Мазуров Г.[6], Кузьмін О., Тимощук М.Р. і Фещур Р.В. [7], Пирець Н.[8]. Зазначені дослідники приділили значну увагу експортному потенціалу машинобудівних підприємств України. Окрім зазначених вчених, до вітчизняних науковців, які досліджували експортний потенціал підприємств сільськогосподарської галузі слід віднести Школьного О.[9], Кондратюка О. [10], Квашу С.[11] та багато інших. Таким чином, у вітчизняній науковій літературі дослідженню сутності поняття експортного потенціалу на рівні підприємства приділено незначну увагу.

До закордонних науковців, які досліджували сутність поняття експортного потенціалу підприємства можна віднести Міхаелі Л.[12], Волкодавова Є.[13], Отентка І.[14], Лукичев Л. і Єгорчев Д. [14], Мухін В. [15], Репіна І.[16] та багато інших. Більшість закордонних дослідників аналізуючи сутність поняття експортного потенціалу, окреслювали дану категорію у контексті формування та реалізації оптимальної стратегії досягнення поставлених цілей із чітко визначеними критеріями. Таким чином, на всіх рівнях, макро-, мезо- та мікрорівні експортний потенціал досліджується з точки зору можливостей для оптимального збалансування цілей підприємства із врахування умов зовнішнього середовища. Тобто, у закордонній літературі експортний потенціал підприємства це здатність підприємства збалансувати можливості внутрішнього середовища та перспективи і загрози зовнішнього середовища. Проте, дане тлумачення не зовсім відповідає специфіці досліджуваної наукової проблеми, оскільки стратегія або тактика виходу на зовнішні ринки не являються експортним потенціалом, а результатом його врахування. Тому, слід відмітити, що сутність поняття експортного потенціалу підприємства у науковій літературі розглянуто недостатнім чином.

**Формулювання цілей статті.** Враховуючи актуальність досліджуваної наукової проблеми та недостатній рівень її висвітлення у наукових джерелах зумовлює обрати таку ціль статті: уточнення сутності поняття експортного потенціалу підприємства та удосконалення типології підприємств за рівнем їх експортного потенціалу.

**Виклад основного матеріалу.** Дослідження сутності поняття експортного потенціалу підприємства варто проводити на перетині концептуальних засад наукових теоретичних категорій потенціалу, експорту, зовнішньоекономічної діяльності та наукових теорій, які пояснюють рух вартості між країнами. Проте перед тим, як представити результати теоретичних узагальнень варто проаналізувати рівень розвитку експортного потенціалу вітчизняних підприємств. З цієї метою доцільним є розглянути динаміку обсягів експорту товарів і послуг з України протягом періоду з 1992 по 2015 рр. (рис. 1).

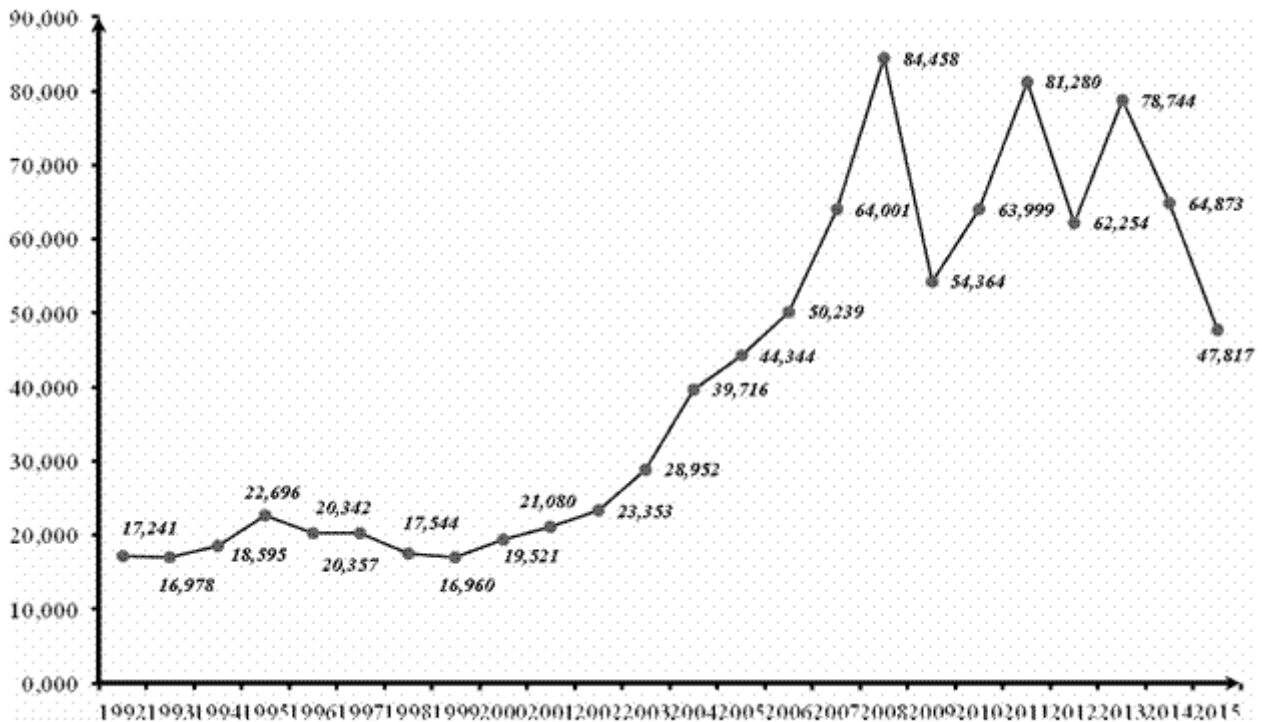


Рис. 1. Динаміка обсягів експорту товарів і послуг з України протягом періоду з 1992 по 2015 рр., млрд. дол. США

Примітка: побудовано автором на основі даних Світового Банку

Як бачимо з рис. 1, динаміка експорту товарів і послуг з України протягом періоду з 1992 по 2015 рр. в загальному зростає. Так, порівняно із 1992 р. значення даного показника у 2015 р. зросло на 77 %. Проте за період з 2008 по 2015 рр., обсяг експорту з України скоротились на 43,38 %, що свідчить про необхідність переосмислення можливостей для удосконалення експортної стратегії України.

На рис. 2 зображено динаміку торговельного сальдо протягом періоду з 1992 по 2015 рр. у млрд. дол. США. Як бачимо з рис. 2 динаміка даного показника є вкрай несприятливою для вітчизняної економіки. Так, протягом періоду з 2005 р. обсяги чистого експорту неухильно скорочуються до 2012 р. Протягом 2013-2015 рр. спостерігається тенденція на збільшення частки експорту у загальному товарообороті, проте торговельне сальдо залишається від'ємним. На кінець 2015 р. значення торговельного сальдо становило – 1,807 млрд. дол. США, що є найбільшим значенням для даного показника за період з 2006 по 2015 рр. Висока інфляції – 48 % (відповідно до даних Світового Банку) та високе торговельне сальдо створюють вагомий тиск на вартість національної грошової одиниці, що відображається на її динаміці.

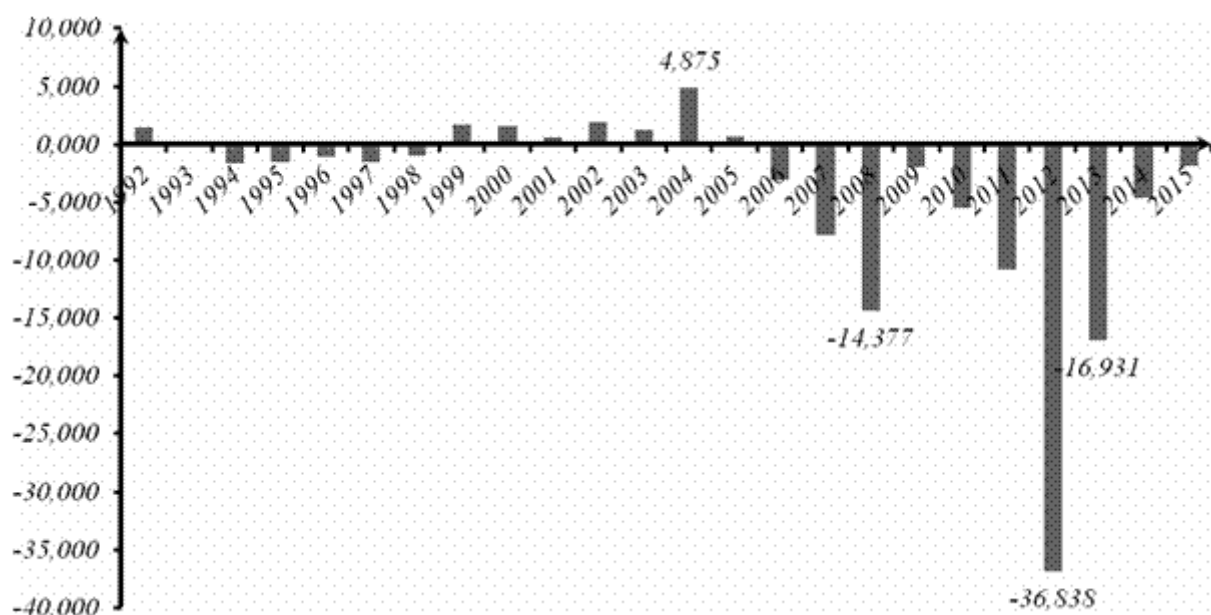


Рис. 2. Динаміка торговельного сальдо для України протягом періоду з 1992 по 2015 рр., млрд. дол. США

Примітка: побудовано автором на основі даних Світового Банку

Загальні втрати вітчизняної економіки протягом періоду з 1992 по 2015 рр. від негативного значення різниці експортно-імпортних операцій складають 96,703 млрд. дол. Це на 6 млрд. дол. США більше ніж ВВП України у 2015 р. Серед факторів, які негативно впливають на торговельне сальдо можна виділити такі:

1. Енергетична залежність від Російської Федерації. Низький порівняно із гривнею валютний курс російського рубля створює вигідні умови для російського імпорту на територію України, що сприяє посиленню конкурентоспроможності російських товарів на вітчизняних ринках. Крім цього Російська Федерація являється одним із головних постачальників енергоносіїв та продуктів вторинної переробки урану для України. Тому, не тільки природний газ являється товаром який негативно впливає на результат торговельних відносин між країнами, а й інші пов'язані сфери економіки.

2. Високі вхідні бар'єри для закордонного капіталу, недосконалість судової податкової систем відлякують крупних міжнародних інвесторів вкладати кошти в Україну, що обмежує не тільки притік капіталу, а й технологій, інновацій та високопрофесійних фахівців.

3. Відсутність середовища для розвитку малого і середнього бізнесу, що негативно позначається на рівні конкуренції в середині країни та чинить тиск на середній рівень і якості товарів у середині країни. Це також обмежує можливості громадян країни щодо самореалізації.

4. Відсутність програм розвитку депресивних регіонів та програм із формування бізнес-інкубаторів для старт-апів (від англ. «start-up» - започаткувати власну справу).

5. Відсутність віртуальної платформи для збору, відображення та аналізування статистики у всіх сферах життя країни. Інформація, яка надається Державним комітетом статистики України та іншими відомствами не завжди є актуальною, достовірною та зручною у користуванні. Фактично, знайти потрібну інформацію для проведення ґрунтованого аналізу на практиці майже неможливо.

Тому дослідження актуальної сутності поняття експортного потенціалу підприємства являється одним із ключових на шляху забезпечення успішності вітчизняної економіки на мікро, мезо та макрорівні. Перед тим, як запропонувати власне визначення сутності поняття експортний потенціал підприємства, необхідним є дослідження сутності поняття потенціалу. У науковій літературі переважає точка зору про те, що потенціал підприємства – це здатність, можливість в арсеналі засобів певного підприємства. Виходячи із вищенаведеного та сутності поняття «потенціал» можна навести таке його визначення поняття експортного потенціалу підприємства.

Експортний потенціал підприємства – це сукупність можливостей підприємства щодо виходу та розширення своєї діяльності на закордонних ринках із врахуванням наявних у нього засобів, ресурсів, інструментів, ділової репутації та досвіду.

Таким чином, можна відзначити, що експортний потенціал підприємства являється науковою категорією, яка залежить від чималої кількості факторів. До них можна віднести такі: рівень інноваційності підприємства та його продукції, досвід працівників та власників підприємства, їхня ділова репутація, маркетингова стратегія, тактика входу на нові ринки, життєвий цикл підприємства, товару та галузі, корпоративна політика тощо. Тому дослідження сутності поняття експортного потенціалу підприємства потребує подальшого детального розгляду, що зумовлено його складністю та актуальністю досліджуваної наукової проблематики.

**Висновки.** У статті розглянуто наукову літературу за тематикою сутності поняття експортного потенціалу підприємства. Визначено, що незважаючи на те, що дане поняття широко розглядається у наукових літературних джерелах, все ж його сутність на рівні окремих підприємств розглянута недостатнім чином. Це зумовило обрати ціллю статті дослідити сутність поняття експортного потенціалу підприємства.

У процесі даного дослідження виявлено, що вітчизняна економіка характеризується значними проблемами у сфері зовнішньоекономічної діяльності. Так, протягом періоду з 2005 по 2015 рр., торговельне сальдо України залишається від'ємним. Загальні втрати вітчизняної економіки через від'ємне значення торговельного балансу становлять близько 96,7 млрд. дол. США, що більше ніж ВВП України у 2015 р. Тому актуальність досліджуваної проблематики є безумовною.

В результаті аналізування літературних джерел та статистичних матеріалів визначено сутність поняття експортного потенціалу підприємства. До перспектив подальших досліджень слід віднести визначення методології щодо вимірювання експортного потенціалу підприємства та його аналіз, а також формування рекомендацій щодо удосконалення експортних можливостей вітчизняних підприємств.

### Література.

1. Піддубна Л. І., Шестакова О. А. Експортний потенціал підприємства: сутність і системні імперативи формування та розвитку // Вісник економіки транспорту і промисловості. 2012. №37 С.223-229.
2. Управління експортним потенціалом України: монографія / [ А. А. Мазаракі, В. В. Юхименко, О. П. Гребельник та ін.]. За заг. ред. А. А. Мазаракі. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2007. – 210 с.
3. Солодковський Ю. М. Моделі розвитку конкурентоспроможності експорту у сучасній системі світової торгівлі / Ю. М. Солодковський // Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку : монографія у 2 т. – К.: КНЕУ, 2006. Т I – С. 163–196.

4. Пономаренко В. С. Міжнародна конкурентоспроможність підприємства і диверсифікація експорту: науково-методичні аспекти аналізу та оцінки / В. С. Пономаренко, Л. І. Піддубна // Конкурентоспроможність: проблеми науки та практики : монографія/ Під. ред. В. С. Пономаренка, М. О. Кизима, О. М. Тищенко – Х. : ФОРМ Лібуркіна Л.М.; ВД «ІНЖЕК», 2009. – С. 7–22.
5. Калетник Г.М., Заболотний Г.М., Коздовський С.В. Інноваційні моделі управління стратегічним економічним потенціалом сучасних економічних систем /Актуальні проблеми економіки. – 2011. - №4 (118). – С. 3-11
6. Бегма В.М., Мазуров Г.І. Деякі аспекти визначення експортного потенціалу українського оборонно-промислового комплексу // Проблеми науки.– 2007.– №7. – С. 45–51.
7. Кузьмін О.Є., Тимошук М.Р., Фещур Р.В. Методи оцінювання потенціалу розвитку підприємств // Економіка: проблеми теорії та практики. – Харків: Харківський економічний університет. - 2005. - № 22.– С. 374–383.
8. Пирець Н.М. Фактори розвитку експортного потенціалу України // Проблеми розвитку зовнішньоекономічних зв'язків та залучення іноземних інвестицій: регіональний аспект. – До- нецьк: ДонНУ, 2004. – С. 166–170.
9. Школьнік О. До проблеми формування Україною конкурентної стратегії експортоорієнтованих галузей АПК // Економіка України. – 2003. – №5. – С.54–59.
10. Кондратиук О.І. Підвищення конкурентоспроможності виробництва сільськогосподарської продукції // Економіка АПК. – 2005. – №10. – С.109–112.
11. Кваша С.М. Конкурентоспроможність вітчизняної сільськогосподарської продукції на світовому аграрному ринку / С.М. Кваша, Н.Є. Голомша // Економіка АПК. – 2006. – №5. – С.99–104.
12. Michaelly M. Exports and growth : an empirical investigation / M. Michaelly // Journal of Development Economics. – 2003. – № 4 – р. 49–53
13. Волкодавова Е.В. Экспортный потенциал промышленных предприятий: теория, методология, практика : монография/ Э.В. Волкодавова. – Самара : Изд-во Самарский гос. экон. ун-та, 2007. – 159 с.
14. Отенко И. П. Стратегическое управление потенциалом предприятия : монография / И. П. Отенко. – Х. : ХНЭУ, 2006. – 256 с.
15. Лукичева Л. И. Внутрифирменное управление интеллектуальными активами / Л. И. Лукичева, Д. Н. Егоричев // Московский гос. ин-т электронной техники. Институт экономики и управления – М.: Омега-Л, 2004. – 185 с.
16. Мухин В. И. Исследование систем управления: учебник для вузов / В. И. Мухин. – М.: Издательство «Экзамен», 2003. – 384 с.
17. Репіна І. М. Активи підприємства: категоріальний аналіз та системологія / І. М. Репіна // Формування ринкової економіки : зб. наук. праць. Економіка підприємства: теорія і практика. – К.: 2008. – С. 548–553.

## References.

1. Piddubna, L. I., Shestakova, O. A. (2012), “Export potential of the enterprise: the nature and systemic imperatives of formation and development”, *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*, vol. 37, pp.223-229.
2. Mazaraki, A. A. Yukhymenko, V. V. and Hreb'nyk, O. P. (2007), *Upravlinnia eksportnym potentsialom Ukrainy* [Management by Ukrainian export potential], Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t, Kyiv, Ukraine.
3. Solodkovs'kyj, Yu. M., (2006) , *Modeli rozvytku konkurentospromozhnosti eksportu u suchasnij systemi svitovoi torhivli* [Models of development competitive export and modern world trade system], KNEU, Kyiv, Ukraine.
4. Ponomarenko, V. S. and Piddubna, L. I. (2009) , *Mizhnarodna konkurentospromozhnist' pidprijemstva i dyversyfikatsiia eksportu: naukovo-metodychni aspekty analizu ta otsinky* [International competitiveness of enterprise and diversification of export: scientific analysis and evaluating], FOP Liburkina L.M.; VD «ІНЖЕК», Kharkiv, Ukraine.
5. Kaletnik, H.M. Zabolotnyj, H.M. and Kozdovs'kyj, S.V. (2011) , “Innovative models of strategic economic potential of modern economies”, *Aktual'ni problemy ekonomiky*, vol. №4 (118), pp. 3-11.
6. Behma, V.M. and Mazurov, H.I. (2007), “Some aspects of determining the export potential of Ukrainian military-industrial complex”, *Problemy nauky*, vol. 7, pp. 45–51.
7. Kuz'min, O.Ye. Tymoschuk, M.R. and Feschur, R.V. (2005), “Methods for evaluating the potential development of enterprises”, *Ekonomika: problemy teorii ta praktyky*, vol.22, pp. 374–383.
8. Pyrets', N.M. (2004), “Factors of export potential development of Ukraine”, *Problemy rozvytku zovnishn'oekonomichnykh zv'iazkiv ta zaluchennia inozemnykh investytsij: rehional'nyj aspekt*, pp. 166–170.
9. Shkol'nyj, O. (2003), “The problem of formation of competitive strategy eksportoo- Ukraine riyentovanyh field of agriculture”, *Ekonomika Ukrainy*, vol. 5, pp. 54–59.
10. Kondratiuk, O.I. (2005), “Improving the competitiveness of agricultural production”, *Ekonomika APK*, vol.10, pp.109–112.
11. Kvasha, S.M. and Holomsha, N.Ye. (2006), “The competitiveness of domestic agricultural products on the world agricultural market”, *Ekonomika APK*, vol. 5, pp.99–104.
12. Michaelly, M. (2003). “Exports and growth: an empirical investigation”, *Journal of Development Economics*, vol. 4, pp. 49–53

13. Volkodavova, E. V. (2007), *Eksportnyj potentsyal promyshlennykh predpriatyj: teoriya, metodolohiya, praktyka* [Export potential of manufacture enterprise: theories, methods, experience], Yzd-vo Samarskyj hos. ekon. un-ta, Samara, Russia.
14. Otenko, Y. P. (2006), *Stratehicheskoe upravlenye potentsyalom predpriatyia* [Strategic management of enterprise potential], KhNEU, Kharkiv, Ukraine.
15. Lukycheva, L. Y. and Ehorychev, D. N. (2004), *Vnutryfyrmennoe upravlenye yntellektual'nymy aktyvamy* [Internal management by intelligence assets], Omeha-L, Moscow, Russia.
16. Mukhyn, V. Y. (2003), *Yssledovanye system upravleniya: uchebnyk dlia vuzov* [Research of management systems: textbook for universities], Yzdatel'stvo «Ekzamen», Moscow, Russia.
17. Riepina, I. M. (2008), “The assets of the enterprise: the categorical analysis and Systemology”, *Formuvannia rynkovoï ekonomiky : zb. nauk. prats'. Ekonomika pidpriemstva: teoriia i praktyka*, pp. 548–553.

Стаття надійшла до редакції 24.02.2017 р.



(<http://www.poligrafua.net/>) (<http://uaport.net/>)

bigmir)net

3458

2208

Вропу.

(<http://www.bigmir.net/>)

ТОВ "ДКС Центр"